

ISSN 2518-7813

НАУКОВИЙ ВІСНИК

МИКОЛАЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 2 (57)
травень 2017

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МИКОЛАЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Засновано у 1999 р.

**№ 2 (57)
травень 2017**

**Внесено до Переліку фахових видань України
(наказ МОН України від 29.12.2014 р. № 1528)**

**Миколаїв
МНУ імені В. О. Сухомлинського
2017**

Рекомендовано до друку рішенням наукової ради
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 7 від 29 травня 2017 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Валерій БУДАК	доктор технічних наук, професор, академік НАПН України; <i>голова редакційної колегії;</i>
Тетяна СТЕПАНОВА	доктор педагогічних наук, професор, <i>головний редактор;</i>
Ірина КАРДАШ	кандидат педагогічних наук, доцент, <i>відповідальний секретар.</i>

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Валерій БИКОВ	доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України;
Володимир ГЛАДИШЕВ	доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Микола ЄВТУХ	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України;
Василь КРЕМЕНЬ	Президент НАПН України, академік НАН України, дійсний член НАПН України, Президент Товариства «Знання» України;
Володимир ЛУГОВИЙ	дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, перший віце-президент НАПН України;
Олександр ЛЯШЕНКО	дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України;
Нелля НИЧКАЛО	доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення педагогіки та психології професійної освіти НАПН України;
Олександра САВЧЕНКО	головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, радник президента НАПН України, дійсний член НАПН України;
Анатолій СИТЧЕНКО	доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Ольга СУХОМЛИНСЬКА	академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
Олена ТРИФОНОВА	доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Мухіддін ХАЙРУДДІНОВ	доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Алла БОГУШ	дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор (Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського);
Надія ЛУЦАН	доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника).

Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. – № 2 (57), травень 2017. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – 538 с.

ISSN 2518-7813

У збірнику наукових праць розміщено статті з актуальних проблем педагогічної науки. Зокрема, розглянуто питання теорії та методики навчання дисциплін освітніх галузей. Автори особливу увагу звертають на процес виховання та навчання, інноваційні технології в освіті, особливості формування компетентності, проблеми фахової підготовки фахівця тощо.

Видання адресовано науковцям, педагогам, учителям-методистам, студентам педагогічних спеціальностей.

УДК 37
ББК 74

ЗМІСТ

Юлія АДОНЬЄВА	Метакогнітивні уміння майбутніх дизайнерів як детермінанта їх професійної діяльності ..... ✓	13
Ірина АКУЛЕНКО	Якості методичної підготовки майбутнього вчителя математики засобами навчально-методичних задач	19
Тетяна АТРОЩЕНКО	Сутність феномену «міжетнічна толерантність»	27
Олена БАБКОВА	Х'ютагогічний підхід до формування мотивації професійного зростання вчителів у системі підвищення кваліфікації ..... ✓	32
Марина БАЧИНСЬКА	Науково-педагогічні погляди Н. Волошиної щодо підготовки вчителя української літератури нової української школи	37
Валентина БЕВЗ	Методичні основи побудови системи задач і вправ у сучасних підручниках математики	43
Аділе БЕКІРОВА	Сутність суб'єктного підходу у контексті професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у вищому навчальному закладі	49
Ольга БЕРЛАДИН	Початкова школа сільської місцевості в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ століття: історіографія та джерельна база проблеми	55
Марина БОГОМОЛОВА	Соціальний захист дітей у педагогіці колективу А. С. Макаренка	62
Олена БОЖКО	Визначення рівнів сформованості текстотвірних умінь учнів 5–9 класів (у зв'язку з вивченням синтаксису складного речення)	67
Лідія БОНДАРЕНКО	Телеурок як сучасна форма підготовки студента-філолога до проведення занять з української літератури	72
Валерій БУДАК	Патріотичне виховання студентської молоді: теоретичний аспект	77
Олена БУЗДУГАН	Система роботи з підготовки майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з батьками дітей раннього віку	83
Світлана БІЛОУС	Експериментальна перевірка ефективності методики навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення	88
Надія ВАСИЛЕНКО	Ефективні форми розвитку технологічної компетентності керівника навчального закладу: ділове спілкування, ділова бесіда, ділова нарада	93
Лариса ВАСИЛЬЄВА	Національно-патріотичне виховання майбутніх вчителів музичного мистецтва засобами мережевих та хмарних технологій	100
Тетяна ВЕЛИЧКО	Взаємодія дошкільного навчального закладу та сім'ї у формуванні соціальної компетентності дитини	106
Оксана ВОРОБІЙОВА	Порівняльний аналіз міжнародного досвіду оцінювання забезпечення якості вищої освіти	110

<i>Ганна ВОШКОЛУП</i>	Оцінка ефективності технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін	116
<i>Ірина ГАЛУЩАК</i>	Шляхи формування правової компетентності майбутніх економістів в умовах гірського регіону	121
<i>Олена ГАЛЯН</i>	Ідея суб'єктності у вітчизняних особистісно-орієнтованих технологіях виховання (досвід 90-х років ХХ століття)	126
<i>Анна ГАМЗА</i>	Методичні етапи формування текстотворчих умінь у процесі вивчення дієслова як основа розвитку зв'язного мовлення молодшого школяра	132
<i>Тетяна ГАРМАШ</i>	Основні компоненти готовності майбутніх фахівців із логістики до здійснення управлінської діяльності та їх зміст	137
<i>Віталій ГЛАДУН</i>	Виховання патріотизму та національної гідності на уроках історії України	144
<i>Людмила ГОНЧАР</i>	Діагностика стану сформованості прояву гуманних взаємин до батьків з боку дітей молодшого шкільного віку	150
<i>Юрій ГРИЦАЙ, Світлана БІРЮК, Людмила ХОХЛОВА</i>	Впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховну сферу вищих навчальних закладів	155
<i>Олександр ГУРА, Тетяна ГУРА</i>	Концептуальні засади реформування професійної підготовки практичних психологів в Україні	159
<i>Олександр ГУРА</i>	Основні сфери реалізації фахівців ІТ на сучасному ринку праці: аналіз професійних вимог	166
<i>Ольга ДАЦКІВ</i>	Удосконалення вмінь читання майбутніх учителів англійської мови із застосуванням драматизації	171
<i>Ірина ДЕМИДОВА, Олена ДЕМИДОВА, Наталія МАКУХ</i>	Експертна оцінка застосування основних засобів спеціальної фізичної підготовки спринтерів в річному макроциклі	177
<i>Тетяна ДНІПРОВСЬКА</i>	Дидактичні можливості технології продуктивного навчання студентів іноземної мови	180
<i>Тетяна ЖАРОВЦЕВА</i>	Факторний аналіз у підготовці фахівців дошкільної освіти до роботи з батьками	185
<i>Тетяна ЖИГІНАС</i>	Аксіологізація процесу підготовки майбутнього вчителя музики – пріоритетний напрямок модернізації вищої педагогічної освіти	191
<i>Ельвіра ЗАРЕДІНОВА</i>	Культурні та особистісні цінності: логіка взаємозв'язку	197
<i>Larysa ZDANEVYCH</i>	Usage of foresight-games, swot-analysis and the internet resources as the most effective forms of teaching organization in the process of preparation of the future tutors to the work with children under school age	202
<i>Мар'яна ІВАНЮК</i>	Поняття «християнський мотив» у навчальних програмах польських навчальних закладів та шкіл національних меншин з польською мовою навчання в Україні: порівняльний аспект	207
<i>Алла ІВАЩЕНКО</i>	Вивчення процесів символізації образних структур художнього тексту як етап формування в старшокласників умінь аналізувати образи-символи	212
<i>Марина ІКОННІКОВА</i>	Роль американських організацій у сфері філологічної освіти	217

Інтенсифікація процесу навчання іноземним мовам у ВНЗ шляхом використання інтерактивних технологій	223
--	-----

Людмила ІЩЕНКО	Критеріальний підхід до підготовки майбутніх вихователів до формування творчої індивідуальності старших дошкільників	229
----------------	--	-----

Ірина КАЛЬКО	Особливості формування гендерної культури сучасної студентської молоді	234
--------------	--	-----

Каразоглю (Геділ) Фатъма	Загальні тенденції полікультурної підготовки педагогів в Україні	238
--------------------------	--	-----

Ірина КАРДАШ, Оксана КОНОЗ	Взаємодія сімейного і суспільного виховання в розвитку творчості як ціннісної потреби дошкільника	242
----------------------------	---	-----

Александр КЕРНИЦКИЙ	Модель проектировочной деятельности преподавателя по формированию готовности студентов к субъект-субъектному взаимодействию	248
---------------------	---	-----

Надія КІЧУК	Професійний саморозвиток студента: параметри конструктивності контекстного підходу	253
-------------	--	-----

Ірина КНЯЖЕВА	Соціальний розвиток дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу	258
---------------	--	-----

Віктор КОРОЛЕНКО	Проблема морального формування школярів у сучасній педагогічній науці: аналітичний огляд	263
------------------	--	-----

Ліна КОТОВА	Удосконалення емоційної стійкості у майбутніх учителів музичного мистецтва під час підготовки до прилюдних виступів	268
-------------	---	-----

Владислав КРУГЛИК	Основи розробки концепції педагогічної системи професійної підготовки майбутніх інженерів-програмістів у ВНЗ	273
-------------------	--	-----

Ірина КУЧИНСЬКА	Формування громадянських ціннісних орієнтирів особистості у педагогічних поглядах Ніли Волошиної	280
-----------------	--	-----

Анжеліка КУРЧАТОВА, Анна ЯВОРСЬКА	Місце і значення сюжетної картини в розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку	285
-----------------------------------	---	-----

Ольга ЛИТВИНЕНКО, Наталія БОРЕЦЬКА, Олександр ГРОХОВИЧ	Модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій	290
--	--	-----

Олена ЛИТВИШКО	Уявлення вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків щодо соціальної компетентності дітей дошкільного віку	297
----------------	--	-----

Наталія ЛОГВИНЕНКО	Основні теоретико-методичні засади вивчення української фантастичної прози в старшій школі	303
--------------------	--	-----

Лінь Є	Педагогічні умови формування вокально-хорової підготовленості майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання	309
--------	---	-----

Тетяна ЛІСОВСЬКА	Психолого-педагогічний аналіз творчої спрямованості як якості креативної особистості	314
------------------	--	-----

Lada LICHMAN	Prospects for building foreign linguistic competence in the higher school of Ukraine	321
--------------	--	-----

Ольга МАЙБА	Педагогічні принципи формування духовних цінностей молодших школярів у процесі вокально-хорового навчання	326
-------------	---	-----

Ма Чен	Інформаційно-компетентнісний напрям підготовки майбутніх учителів музики до співацької діяльності школярів у позашкільних мистецьких закладах	331
Ольга МХИТАРЯН, Валентина ЖМУРКОВА	«Виховання розуму і почуттів» під час формування в шестикласників аналітичних здібностей (на прикладі вивчення творів А. Чехова)	335
Озчелік Мехмет Еніс	Особливості міжкультурної комунікації у професійній діяльності майбутніх фахівців	342
Оксана ОЛЕКСЮК, Марія САС	Дидактична гра як засіб формування безпечної поведінки в довіллі дітей старшого дошкільного віку	346
Орест ОРИЩУК	Педагогічна проблема формування досвіду музичного просвітництва майбутніх учителів музики	352
Наталія ПАВЛОВА, Наталя ГНЕДКО	Професійна компетентність як складова конкурентоздатного на ринку праці вчителя інформатики	357
Світлана ПАРШУК	Відродження загальнонаціональних традицій українського народу як один із засобів формування загальнокультурної грамотності майбутніх учителів початкової школи	361
Марія ПЕНТИЛЮК	Культуромовна підготовка майбутнього філолога в білінгвальному середовищі	367
Олена ПОКАТІЛОВА	Основи методики культурологічного аналізу художнього твору на уроках літератури	375
Анжеліка ПОПОВИЧ	Дисципліна «стилістика української мови» в структурно-логічній схемі підготовки вчителів-словесників	381
Катерина ПІКОН	Становлення сестринської справи й медсестринської освіти в США: історико-порівняльний аналіз	387
Наталя РЕВЕНКО	Національно-патріотичне виховання майбутніх вчителів музичного мистецтва на заняттях з «інструментального виконавства»	391
Наталія РОМАНЧУК, Олександр ГАЙША	Реалізація сучасних технологій навчання в процесі підготовки студентів вищих технічних закладів освіти	397
Світлана САФАРЯН	Компаративний аналіз творів української та зарубіжної класики як засіб формування національних і загальнолюдських духовних цінностей учнів	402
Олена САХАРОВА	Художні промисли як засіб національно-патріотичного виховання в змісті дошкільної освіти	407
Юлія СЕМЕНЯКО	Вивчення обізнаності вихователів з проблеми виховання культури споживання медіа-продукції	412
Юлія СИДОРЕНКО	Християнська міфопоетична парадигма в творах для 9–11 класів: теоретичні засади вивчення та система компетентностей	418
Світлана СКВОРЦОВА	Навчання математики з точки зору вікових особливостей когнітивних процесів молодших школярів	423
Артем СМОЛЮК	Компонентна структура професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи	432
Олександра СОКОЛОВСЬКА	Родина як чинник формування творчої особистості дитини старшого дошкільного віку	436

Оксана СТРИХАР	Організаційно-педагогічні умови формування основ патріотичного виховання у студентів на засадах інтеграції	442
Лариса СУЩЕНКО	Домінанти морально-етичної спрямованості професійної підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ	448
Інна СІРАК	Структура готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації	455
Наталія СІРАНЧУК	Методична система формування лексичної компетентності молодшого школяра на уроках української мови як інноваційна педагогічна технологія	461
Світлана ТЕСЛЕНКО	Розвиток словесної творчості старших дошкільників за національно-патріотичними творами	466
Юлія ТОДОРЦЕВА	Формування патріотичних почуттів студентської молоді у вищому навчальному закладі	471
Анатолій ТІХОМІРОВ, Олександр КОЗУБЕНКО, Георгій УСАТЮК	Оптимізація спеціальної підготовки засобами комп'ютерного контролю техніки веслування з використанням тренажеру «Concept-2»	478
Олена ТРИФОНОВА, Катерина КОРСУН	Збагачення словника дітей раннього віку засобами малих фольклорних жанрів	484
Мухиддин ХАЙРУДДИНОВ	Развитие творческих способностей младших школьников в условиях постиндустриального общества	491
Юлія ХАЙРУЛЛІНА	Поліхудожність як нова парадигма загальної мистецької освіти	498
Аліна ХМЕЛЬНИЦЬКА	Етноконцептологічна модель виховання в контексті історії педагогіки	503
Наталія ШАРАТА	Методи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту	508
Тетяна ШИЯН, Лідія АЙЗІКОВА	Формування крос-культурної компетентності в монолінгвальному навчальному середовищі	513
Василь ШУЛЯР	Філософсько-освітні імперативи компетентісно-діяльнісного уроку (заняття) літератури у вимірах Ніли Волошиної і нової української школи	518
Таміла ЯЦЕНКО	Тенденційний характер розвитку методики навчання української літератури в школі	525
Оксана ОЛЕКСЮК	Концептуальні засади проблеми формування особистості лідера	530

ПОДІЇ

Юрій НАЙДА, Віра НАЙДА	V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання мистецької педагогіки: проблеми теорії і практики»	535
------------------------	---	-----

УДК 372.882+37.032

Світлана САФАРЯН

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри методики мов і літератури
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: s.lana@ukr.net

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ КЛАСИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ

Літературній освіті належить одна із провідних ролей у формуванні духовності підростаючої особистості. Це завдання вирішується у процесі вивчення української та зарубіжної літератури. У статті акцентовано увагу на актуальності використання на уроках літератури в школі порівняльного вивчення художніх творів як ефективного засобу формування духовно-ціннісних орієнтацій учнів; окреслено основні напрями компаративного аналізу; наведено конкретний приклад порівняння творів Мольєра та І.Карпенка-Карого.

Ключові слова: духовність, цінності, потреби, компаративістика, аналіз, напрями, «Міщанин-шляхтич», «Мартин Боруля».

Одним із основних стратегічних напрямів сучасної шкільної освіти є духовне формування підростаючої особистості. Духовність прийнято розглядати як певне інтеграційне складне утворення, що містить систему абсолютних загальнолюдських та національних цінностей та орієнтирів, які є своєрідною позитивною установкою особистості на духовне життя і вчинки. Цілеспрямоване формування цих цінностей є умовою розвитку духовних потреб, як вищої форми утворень, що спонукають особистість до різних видів духовної діяльності.

Серед шкільних гуманітарних предметів особлива роль у формуванні духовності належить літературі, адже саме у процесі її вивчення вчитель має найбільше можливостей ефективно вплинути на духовну, емоційно-оцінну сферу дитини, коригуючи систему її цінностей.

Проблемами духовного виховання засобами літератури в Україні займалися відомі вчені-методисти: Н. Волошина, Т. Бугайко, Т. Буженко, Л. Мірошніченко, Є. Пасічник, О. Слоньовська, Л. Цимбалюк, тощо. У дослідженнях ставилися проблеми не тільки морального просвітництва учнів, а й методичні аспекти формування духовних цінностей, переконань, накопичення досвіду морально-духовних вчинків у процесі вивчення літератури. Зокрема, Н. Й. Волошина розробила цілісну систему виховання учнів на уроках літератури, в основі якої формування національних та загальнолюдських духовних цінностей – доброти, милосердя, справедливос-

ті, щирості, совісті, честі та ін. шляхом досягнення краси у світі людей та природи, гармонії людських стосунків. Якість літературної освіти вчена визначала низкою факторів, серед яких:

- особливий вплив мистецтва слова на формування духовного світу і національної самосвідомості школяра;
- компаративний підхід до розгляду літературних явищ;
- культурологічний підхід до вивчення літератури [1, 325].

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями у реформуванні вітчизняної системи освіти. Відповідно до Концепції нової української школи, серед пріоритетних напрямів реформування визначено запровадження компетентнісного підходу до формування підростаючої особистості [4]. Названо основні компетентності та окреслені шляхи їх формування, зокрема і у системі шкільної літературної освіти, яка має враховувати основні аспекти діалогу культур.

У контексті нашого дослідження ми зупинимось більш детально на ролі шкільного компаративного аналізу, як дієвого засобу реалізації діалогу культур, у системі формування національних та загальнолюдських духовних цінностей учнів.

Компаративізм в літературі (від лат. comparativus – порівняльний) визначають як порівняльне вивчення літератур, процесів їх взаємозв'язку, взаємодії, взаємовпливів на ос-

нові порівняльно-історичного підходу. Як філологічний метод дослідження компаративізм бере свій початок у XIX столітті. Засновником його вважають німецького філолога Теодора Бенфея [5, 369].

Предметом компаративних літературознавчих досліджень є генетичні, генетично-контактні збіги (апології) в національних, регіональних і світових літературах, вивчення форми зовнішніх і внутрішніх контактів і впливів, міждисциплінарні рецепції, посередницькі функції художніх перекладів [5, 370].

В умовах сучасних інтеграційних суспільних процесів значно зростає роль діалогу культур. Жодна національна культура, зокрема і література, не може плідно розвиватися поза продуктивним спілкуванням з іншими культурами. Тому порівняльні методи дослідження не лише допомагають встановити зв'язки окремих літературних явищ, а й передбачають створення цілісної шкільної літературної освіти. На це вказувала і Н. Й. Волошина: «Під час порівняльного вивчення літератури школярі вчаться встановлювати міжпредметні асоціації, оперувати прийомами аналізу і синтезу, порівняння та узагальнення. Це сприятиме формуванню гуманістичного світогляду учнів, вихованню в них національної самосвідомості, гідності, а також поваги до інших народів, їхньої культури, допоможе усвідомити культуру як єдину систему текстів, причому систему діалогічну, багаточасову, відкриту...» [2, 11].

У процесі вивчення літератури в школі вчителю необхідно досконало володіти навичками компаративного аналізу, широко застосовуючи його на уроках. Типологічна схожість певних художніх творів, що ввійшли до чинних програм, є ефективним матеріалом для розуміння єдності світового літературного процесу, глибокого пізнання учнями національної самобутності як вітчизняної, так і інших літератур.

Мета шкільного компаративного аналізу полягає у виокремленні відповідних типових схожих проблем у різних творах, аналіз яких допоможе глибше розкрити ідейно-естетичну сутність кожного з порівнюваних літературних процесів, явищ, творів з'ясувати їх відповідність та відмінність, досягнути загальну духовну єдність та національну своєрідність кожної із літератур. У процесі компаративного аналізу художніх творів вирішується також одне із основних завдань вивчення літератури, яке ми визначили як формування національних та за-

гальнолюдських духовних цінностей. Це реалізується шляхом досягнення та порівняння естетичних цінностей авторів та їхніх героїв, глибоким проникненням в ідейну та художню сутність порівнюваних творів.

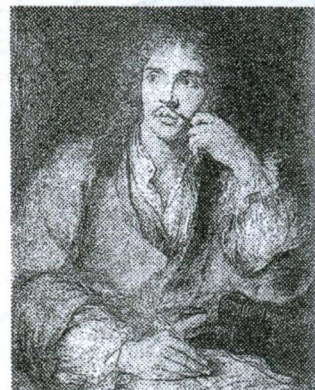
Порівняльний аналіз художніх творів української та зарубіжної літератури і позатекстових фонових відомостей доцільно здійснювати за такими напрямками:

- **історико-літературним:** час написання творів, історія створення, видання; належність до певного літературного напрямку, течії тощо; місце творів у літературному процесі;
- **біографічним:** причини звернення авторів до обраної теми; авторський задум; співвіднесеність творів з естетичними та духовними цінностями авторів; місце цих творів у творчому доробку авторів;
- **історико-культурологічним:** характеристика періоду створення твору та періоду, зображеного у ньому (соціальні, економічні, політичні, культурні, географічні умови);
- **теоретико-літературним:** родово-жанрова специфіка, тема, ідея, проблематика, конфлікт, сюжет, композиція, система образів, виразальні мовні засоби.

Розглянемо більш детально певні аспекти компаративного аналізу драматичних творів на прикладі творів Мольєра «Міщанин-шляхтич» та Карпенка-Карого «Мартин Боруля».

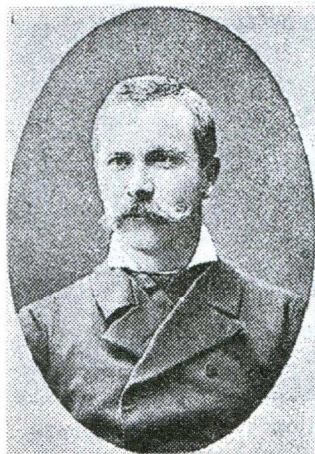
Кожен твір, пов'язаний з певними явищами світової культури, завжди має своє коріння та наштовхує на створення нових мистецьких шедеврів на іншому національному ґрунті. Так, комедія Жана Батиста Мольєра «Міщанин-шляхтич» зачаровувала письменників різних епох та країн. Її високо цінували І. Фонвізін, О. Грибоєдов, О. Пушкін, М. Гоголь, Т. Шевченко, І. Карпенко-Карий, М. Куліш, М. Рильський.

Розпочинати порівняння цих творів доцільно з розмови про їх авторів, використовуючи **біографічні фонові знання**. Цікаво, що між французом Мольєром, який жив у XVII ст. та українцем Карпенком-Карим, що творив у другій половині XIX століття, багато спільного. По-

Портрет Мольєра роботи
Шарля Антуана Куапеля

Іван Карпович
Тобілевич

перше, і той, і другий взяли собі псевдонім. Справжнє ім'я Мольєра – Жан Батист Поклен.

Звідки він взяв свій псевдонім достеменно невідомо. У XVII сторіччі було модно серед акторів обирати собі «ботанічні» квіткові прізвиська: де Розьє, Дюфрен, Ла Фльор. Тому можна припустити, що Пок-

лен теж шукав собі прізвище від слова «lierge», що французькою перекладається як «плющ». Хоча дехто стверджує, що багато сіл на півдні Франції мають назву Мольєр, і драматург міг взяти це до уваги, обираючи псевдонім. Інші вважають, що йому сподобалося це прізвище, бо його мав один письменник Мольєр д'Ессертин. Наймовірніше, Мольєр не бажав пасти задніх серед акторів, які обирали звучні та витончені псевдоніми. Ім'я ж Мольєр не було таке плебейське як Поклен, воно було типово французьким, дуже чітким, дзвінким та зручним у вимові.

Звідки взяв свій псевдонім Карпенко-Карий відомо добре. Його справжнє ім'я Іван Карпович Тобілевич. У псевдонімі він поєднав ім'я свого батька та улюбленого літературного героя Гната Карого із шевченківського «Назара Стодолі».

Обидва майбутні драматурги отримали добру освіту, але кар'єра їх не приваблювала. Вони обрали справою свого життя театр. Хоча Мольєр зрозумів це значно раніш від українського драматурга. Після закінчення коледжу він, відмовившись від прибуткової роботи адвокатом, тринадцять років подорожував з акторами Францією, граючи у п'єсах, які сам і писав, а на порозі тридцятиліття мав вже свою трупу. Карпенко-Карий вступив до акторської трупи свого брата Садовського у віці 43 років, а власну трупу сформував, коли йому було далеко за п'ятдесят.

Далі потрібно подати учням фонові відомості **історико-літературного змісту**, ознайомивши їх з особливостями розвитку літературного процесу у період творчості обох драматургів, з основними течіями та напрямками, адже ці відомості допоможуть зрозуміти характерні риси виучуваних творів. Повідомляємо учням, що Мольєр був творцем кращих зразків класич-

ної комедії. Його творча манера формувалася на основі класицистичної поетики. Твори Мольєра набули змістовності та проблемності; в них немає комічної буфонади, натомість з'являється «високий комізм», побудований на протиставленні розумного, природного та того, що суперечить здоровому глузду.

Іван Карпенко-Карий належить до демократичної течії українських письменників другої половини XIX століття. Його драматургія була зорієнтована як на романтично-побутовий, так і на реалістично-побутовий театр. І хоча, за визначеннями літературознавців, вісім творів письменника є романтичними («Бондарівна», «Безталанна», «Наймичка» тощо), а десять – реалістичними («Мартин Боруля», «Сто тисяч», «Хазяїн» тощо), творчість його не можна ділити на два періоди. Ці два різні способи зображення дійсності (реалістичний та романтичний) були характерними для Карпенка-Карого протягом усіх років його літературної творчості. Та все ж найбільших вершин він досяг у реалістично-побутовому змалюванні громадських проблем і конфліктів та психологічному дослідженні характерів своїх героїв.

Не зважаючи на відмінність класицистичної поетики у Мольєра та основних визначальних рис реалістичного зображення проблем і характерів у Карпенка-Карого, можна стверджувати, що «Мартин Боруля» є яскравою українською версією «Міщанина-шляхтича», оскільки вони об'єднані однією наскрізною темою – осміювання безглуздої поведінки героя, яке переростає в гостру сатиру на суспільні звичаї.

Продовжуючи знайомити учнів із **історико-літературними** та **біографічними** відомостями, доцільно порівняти історію написання «Міщанина-шляхтича» та «Мартина Борулі». Спочатку слід повідомити учням, що Мольєр у паризькому періоді свого життя, починаючи з 1650-х років, був придворним комедіографом короля Луї XIV. Тому часто йому доводилося працювати на догоду смакам короля, створюючи п'єси за його наказами. Так було і з «Міщанином-шляхтичем». Король наказав Мольєру зобразити у якомусь творі, де обов'язково має бути балет, турків. Так з'явилася сцена посвячення Журдена у «мамамуші». Ця сцена органічно доповнює історію марнослава та легковірного міщанина, який мріє про дворянський титул та почесі.

І. Карпенко-Карий «Мартина Борулю» написав у 1886 році під час новочеркаського заслання.

	Ж. Мольєр	І. Карпенко-Карий
Жанрові особливості	Комедія-балет (фарс), комедія повчальних, моральних засад, що розкриває звичай французької буржуазії і дворянства XVII ст.	Реалістично-побутова трагікомедія характерів, ситуацій, спрямована проти конкретних побутових і соціальних явищ
Причини звернення автора до теми	Розквіт та збагачення класу буржуа, ослаблення ролі дворянства, перетворення його на паразитичний клас	Бажання представників заможного українського селянства «вибитись у люди», вийти на «дворянську» лінію
Ідея твору	Висміювання невігластва міської буржуазії й гостра сатира на дворянство	Висміювання намагань селян піднятися за будь-яку ціну до рівня дворянства
Будова твору	5 дій, поділених на яви	5 дій, поділених на яви
Характерні особливості	Театралізованість, буфонада дії. За сюжетом Журден і в житті намагається виконувати роль дворянина (гра з перевдяганням, прискорений курс навчання тощо). В основі інтриги – гра	Відсутність розгорнутих монологів, у яких виголошувались би думки й наміри героїв, реплік вбік, підслуховування та підглядання. Динамічний розвиток дії

ня. Задум трагікомедії вмотивований двома аспектами: з одного боку – життєвий факт (бадько драматурга Карпо Адамович Тобілевич багато років клопотав про документальне відновлення втраченого його предками дворянства), з іншого – захоплення Карпенка-Карого твором Мольєра.

Безпосередньо аналізуючи розгортання конфлікту в комедіях, образи головних дійових осіб, порівнюючи їх та співставляючи, використовуючи при цьому **історико-культурологічні та теоретико-літературні фонові знання**, вчитель матиме змогу підвести учнів до чіткого усвідомлення не тільки спільних рис цих творів, але й відмінності між ними. Узагальнити ці відмінні риси можна, наприклад у таблиці.

Отже, компаративний аналіз двох творів французької та української літератури дозволить учням зробити висновок про те, що в п'єсі Мольєра, як яскравого представника класицизму, моралізаторство має абстрактно-повчальний характер. А у реалістично-побутовій трагікомедії Карпенка-Карого сатира спрямована проти конкретних побутових і соціальних явищ, змальованих у яскравій національній художній манері. Також учні зможуть краще зрозуміти, що основною цінністю людини, незалежно від національності, є не її походження, соціальний статус і багатства, а природність, гідність та людяність. Людина завжди у своїх вчинках має керуватися здоровим глуздом, завжди залишатися собою. Нерозумні ж вчинки та прагнення роблять її карикатурною та смішною, вразливою до ошукування пройдисвітами.

Таким чином, використання шкільного компаративного аналізу у процесі вивчення літератури є справді ефективним засобом фор-

мування духовних національних та загальнолюдських цінностей, оскільки у процесі порівняння розширюються можливості вчителя впливати на духовно-емоційну сферу учнів.

Список використаних джерел

1. Волошина Н.І. Проблеми літературної освіти й поради Валерія Шевчука / Н.І.Волошина // Волинь-Житомирщина, 2010. – №20. – С.324- 334.
2. Волошина Н.І. Теоретичні і методичні засади естетичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури в середній школі : Дисертація у вигляді наукової доповіді на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук / Н.І.Волошина. – К., 1995. – 72 с.
3. Гром'як Р. Т. Літературознавча компаративістика: Навчальний посібник / Р.Т.Гром'як. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. – С. 334.
4. Концепція нової української школи. – Режим доступу: mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../ua-sch-2016.
5. Літературознавчий словник-довідник (Nota bene)/ Р.Т. Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с
6. Наливайко Д. С. Стан і завдання українського порівняльного українознавства / Д.С.Наливайко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.- 2000.- № 11.- С. 44.
7. Чередник Л.А.У пошуках істини. Метод компаративного аналізу при вивченні зарубіжної літератури / Л.Чередник // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. – № 7. – С. 21-22.

References

1. Voloshyna N.J. (2010). *Problemy literaturnoi' osvity i porady Valerija Shevchuka* [Problems of literary education and advice Valery Shevchuk]. Volyn'-Zhytomyrshhyna. №20. p.324- 334 [in Ukrainian].
2. Voloshyna N.J. (1995). *Teoretychni i metodychni zasady estetychnogo vyhovannja uchniv u procesi vyvchennja ukrai'ns'koi' literatury v serednij shkoli* [Theoretical and methodological principles of aesthetic education of students in the study of Ukrainian literature in high school]. PhD dissertation (Pedagogical). Kyiv. 72 p [in Ukrainian].
3. Grom'jak R. T. (2002) *Literaturoznachna komparatyvistyka: Navchal'nyj posibnyk* [Comparative Literary: Manual]. Ternopil': Redakcijnno-vydavnychyj viddil TDPU, p. 334 [in Ukrainian].

4. *Kontseptsiya novoyi ukrayins'koyi shkoly* [The concept of the new Ukrainian school]. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../ua-sch-2016> [in Ukrainian].
5. *Literaturoznachnyj slovnyk-dovidnyk (Nota bene)* [Dictionary of Literary Directory (Nota bene)]. (1997). R.T. Grom'jak, Ju.I.Kovaliv ta in. Kyiv: VC «Akademija», 1997. 752 p [in Ukrainian].
6. Nalyvajko D.S. (2000). *Stan i zavdannja ukrai'ns'kogo porivnjal'nogo ukrai'noznavstva* [The Ukrainian comparative studies]. *Vsesvitnja literatura v serednih navchal'nyh zakladah Ukrai'ny*. № 11. p. 44 [in Ukrainian].
7. Cherednyk L.A. (2001). *U poshukah istyny. Metod komparatyvnogo analizu pry vyvchenni zarubizhnoi' literatury* [In search of the truth. The method of comparative analysis in the study of foreign literature]. *Zarubizhna literatura v navchal'nyh zakladah*. № 7. p. 21-22 [in Ukrainian].

Сафарян С. И.

КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ ПРОИЗВЕДЕНИЙ УКРАИНСКОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ КЛАССИКИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ

Литературному образованию принадлежит одна из ведущих ролей в формировании духовности подрастающей личности. Эта задача решается в процессе изучения украинской и зарубежной литературы. В статье акцентировано внимание на актуальности использования на уроках литературы сравнительного анализа художественных произведений как эффективного средства формирования духовно-ценностных ориентаций учащихся; обозначены основные направления сравнительного анализа; приведен конкретный пример сравнения произведений Мольера и И. Карпенко-Карого.

Safaryan S.

THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE UKRAINIAN AND FOREIGN LITERATURE AS THE MEANS OF FORMATION OF PUPILS' NATIONAL AND UNIVERSAL INTELLECTUAL VALUES

The modern education is aimed first of all at the formation of intellectual values of coming generation. The task of formation of intellectual values can be solved within the school literary education which plays the leading part in the process of formation of pupils' intellectual values. It is at Literature lessons where a teacher has much more opportunities in comparison with the other subjects to have an effect on pupils' intellectual, evaluative and emotional sphere life. And so it is the teacher of Literature who has an opportunity to improve pupils' system of values. This is a literary work which at the same time can be called a piece of Art and so can have some special influence on the process of formations of pupils' national and universal intellectual values. These tasks can be solved in the process of studying the Ukrainian and Foreign literature. In the article the efficiency of realization of comparative analysis at school Literature lessons is revealed. The comparative analysis is regarded to be the affective means in the process of formation of pupils' attitude to Universal intellectual values. In the process of making comparative analysis pupils learn to find out various extensional associations, gain some practice in analysis, synthesis, comparisons and summarizing. Thus it helps to build up pupils' world outlook, to develop pupils' national identity and respect towards different nations and cultures.

In the article the foundations of school comparative analysis are given. The aim of the analysis is to single out some corresponding typical similar problems in different works of literary. That must help in its turn to find out the conception and the esthetic value of each of the literary processes, works or phenomena being compared. The aim of the analysis is to find out some common and different features of literary works, to comprehend the universal intellectual values and national identity of each of the analyzed works of literature. Also in the article the main directions of the comparative analysis are revealed: historical and literary, biographical, historical and cultural, theoretical and literary. There is a pattern of such analysis being illustrated in the article: the comparative analysis of the French and Ukrainian literature, the comedy by Moliere «Philistine in the nobility» and tragicomedy by Karpenko-Karyi «Martin Borulya». As a result it has been proved that this way of analysis helps pupils to develop their national and universal intellectual values.

Key words: intelligence, intellectual values, needs, comparative studies, analysis, trends, «Philistine in the nobility», «Martin Borulya»

Стаття надійшла до редколегії 06.05.2017